

A gettóparancsnok „túllépte hatáskörét”?

Finta felmentve

AZ EGYKORI SZEGEDI CSENDŐR PERE TORONTÓBAN

A náci háborús bűnösök felkutatására alakult, bécsi székhelyű Wiesenthal-bizottság több, mint 200 olyan személyt tart nyilván Kanadában, akik háborús bűncselekmények elkövetésével gyanúsíthatók, közülük is 20 nagy halat, akik ellen a haladéktalan fellépést szorgalmazza. A kanadai törvények egészen a legutóbbi időig nem tették lehetővé az ország területén kívül elkövetett bűncselekményekért történő felelősségre vonást. Hazai és nemzetközi zsidó szervezetek nyomására azután a konzervatív a Mulroney-kabinet beadta a derekát, s hozzájárult ahhoz, amitől elődei, a Diefenbaker-, majd Trudeau-kormányok következetesen elzárkóztak, tudniillik a büntető törvénykönyv módosításához, amely végül is 1987 szeptemberében történt meg. Az utolsó akadály elhárultával — a háború után több, mint 40 évvel! — beindulhatott az igazságszolgáltatás gépezete a Kanadában mindaddig háborítatlanul élő gyanúsítottak múltjának felderítésére.

A Finta-ügy volt a főpróba.

A „különc” védő

A hetvenhét éves visszavonult vendéglős elleni pert a megfelelő hangulati előkészítés érdekében intenzív sajtókampany vezetett be, amely (mint rendszeren) a gyanúsított számára elkerülhetetlen kísérőjelenségekkel járt együtt. (Adott esetben a halálos fenyegetések és egyéb atrocitások: házákat rendszeresen betörték. „Feleségemet az állandó zaklatások a halálba üldözték” — vallotta később Finta.) A nyomozó szervek hozzáállására jellemző volt, hogy az egészségügyi okból rövidebb időre Floridába készülő aggastyánt börtöndjével együtt leszedték a buszról, és szökési kísérlet címén előzetes letartóztatásba helyezték. „Barátai” a magyar kolóniából, akik éveken át ingyen éltek vendégszeretettel, a retorzióktól való féltelmükben jórészt elfordultak tőle. Helyükbe viszont új támogatók léptek, akik valóságos lobbyt szerveztek védelmére, s feltételes szabaddalra helyezése érdekében letették a százezer dolláros óvadékot is. Ami azonban még ennél is nagyobb súllyal esett latba, az az volt, hogy védőügyvédül megnyertek számára Douglas Christie-t, a „rázós ügyek” híres-hírhedt specialistáját. A Kanada Brit-Kolumbia tartományában praktizáló negyvenhárom éves agglégény, sajtóságos tárgyalási stílusán és meglehetősen excentrikus viselkedésén túlmenően azáltal vált ország-szerte ismertté, hogy előszere-

Negyvenhat évvel ezelőtt ezekben a nyári napokban indultak útjukra azok a vonatok, amelyek Csongrád megye zsidóságát az auschwitzi koncentrációs táborba szállították. A transzportok összeállításával megbízott Finta Imre egykori szegedi csendőrkapitány elleni per néhány hete fejeződött be a kanadai Torontóban. Az észak-amerikai országban első ízben emeltek vádat háborús és emberiség ellenes bűncselekmény miatt, s így még inkább érthető, hogy az eljárást a médiák élénk érdeklődése kísérte, miközben a közvélemény, főleg pedig a 280 ezres kanadai zsidó közösség fokozott várakozással tekintett az ítélet elé. A végkifejlet (?) tekintetében azután erősen megoszlanak a vélemények...

tettel vállal olyan ügyeket is, amelyekért kollégái enyhén szólva nemigen törtek magukat. Eddigi legnagyobb visszhangot kiváltó fellépése egy torontói szamizdat-kiadó, Ernest Zündel ellen indított per volt, akit egy régi, ám Kanadában még mindig érvényben lévő jogszabályarchaizmus alapján rémhírtérjesztés vádjával állítottak bíróság elé. Bűnül azt rótták fel, hogy „Valóban hatmillió halott?” címmel kiadta egy angol szerző — az USA-ban és Angliában egyébként szabadon terjesztett — tanulmányát, aki lényegében kételyeinek ad hangot a második világháború zsidó áldozatainak számát illetően. Az ügyvéd úr számára ez persze nem hatott az újdonság erejével, hiszen évekkor korábban ő védte azt az albertai iskolai igazgatót, James Keegstra-t is, akit hasonló értelmű kitételei és a zsidók világszertei aspirációit taglaló megnyilatkozásai miatt, a faji gyűlöletkeltést tiltó törvényhely alapján ítélték el és függesztették fel állásából. (Az esetet feldolgozó kanadai tévéfilmet nemrég a magyar tévé nézők is láthatták.)

Nyolcezer hatszázötvenhat zsidó

Ilyen „előtanulmányok” után nem meglepő, hogy Christie és csinos segítői, a szóke Keltie Zubko és a fekete Barbara Kulaska valóban rendkívüli vehemenciával vetették magukat a Finta Imre felmentéséért folytatott küzdelembe. A védelem, illetve a vád rendelkezésére álló eszközök persze korántsem voltak egyenlő súlyban. Amíg a vád százezreket költött a terhelő tanúk felkutatására, addig a védelemnek összehasonlíthatatlanul szerényebb összegekkel kellett beérnie. Fintát, akit 1945-ben a népbíróság távollétében öt évi börtönrre ítélt a zsidók deportálásában játszott szerepéért, ezáltal 8617 zsidó fogvatartásával, kifosztásával és deportálásával, valamint halált okozó gondatlansággal vádolták. Christie rögtön a tárgyalás elején felhívta a bíróság figyelmét arra a súlyos eljárásjogi hibára, amelyet a vádhatóság nagy buzgalommal követett el. Az történt ugyanis, hogy Fintát előbb helyezett vád alá, (nyilvánvalóan a Wiesenthal-bizottság sugalmazására) és csak utána kezdték el gyűjteni ellene a bizonyít-

tékokat, holott *normál* esetben éppen a fordítottja a szokásos (és megengedett) módszer: először nyomozást indítanak a gyanúsított ellen és csak az összegyűjtött bizonyítékok elégséges volta esetén kerül sor a vádemelésre. Campbell bíró mindazonáltal a per folytatása mellett döntött.

Tanúk Szegedről

A majd hat hónapig tartó monstre per több millió dollárt emésztett fel. A tanúkihallgatásokat Kanadában, az Egyesült Államokban, Ausztráliában, Izraelben és Magyarországon foganatosították. Clarence Lovenuk nyomozó őrmester 1988 februárjában Szegeden hallgatta ki Hahn Margit, Vajda Julianna és Lipiák Eva egykori deportáltakat, akik egy 1956-ban készült fotó alapján a *téglagyári gettó volt parancsnokként azonosították Fintát*. Tanúvallomásaikat videoszalagra vették és a tárgyaláson lejátszották. Láttukra Christie nem mulasztotta el megjegyezni, hogy ezek alapján a legsúlyosabb vád, amivel védené azt illetik, az lehet, hogy „kiabált” a zsidók bevonásakor és „pálcájával a csizmaszárat csapkodta” (sic)

Randolph Braham, New York-i egyetemi tanár, „A magyar Holocaust” című, nálunk is megjelent mű szerzője az államügyész szakértőjeként vett részt a perben, noha Christie kifogást emelt ellene elfogultság miatt, azzal érvelve, hogy hogyan is várható objektív véleménynyilvánítás olyasvalakitől, aki a háború alatt maga is egy náci koncentrációs tábor foglya volt. A köztük folyó szó-párbaj alkalmanként a süketek párbeszédére emlékeztetett. Az ügyvéd szerint például a magyar zsidók összegyűjtése nem abból a célból történt, hogy megsemmisítsék őket, Braham viszont cáfolta ezt a verziót. Teljes erővel folyt az esküdték „megdolgozása”: Braham a deportálások lebonyolításának technikai részleteit ecsetelte, míg Christie a kommunista vezetők zsidó származását kihangsúlyozva igyekezett pontokat gyűjteni. Dr. Blazovich László egyetemi docens, a Csongrád Megyei Levéltár vezetője több héten át Torontóban időzött a kanadai

Mózes

Varga Máttyás díszlettervező Bécsi körüli Színházterületi kiállítóháza valódi idegenforgalmi csemege. A színház ihletésében fogant díszlettervek, grafikai lapok, festmények és kerámiaalkotások közelebb segítik a látogatókat ahhoz a világhoz, amit a „világot jelentő deszkáknak” neveznek. Képünk az egyik bemutatóteremben készült, előtérben Mózes szobra.

kormány költségén — azaz inkább az adófizetőkén, jegyezte meg Christie némi impertinenciával —, ám ő sem tudott döntő bizonyítékkal szolgálni Finta bűnösségére nézve. Pedig az ügyvéd szerint részrehajlóan válogatták ki a levéltári dokumentumokat. A hosszadalmas bizonyítási eljárás után került sor a vád-, illetve védőbeszédre, majd a bíró összegezte az elhangzottakat.

Amerasinghe, a szingaléz származású ügyész Finta bűnössége mellett érvelt, s bár a negyvenhárom tanú közül csak hat ismerte fel a vádlottban az egykori csendőrtisztet, mégis büntetés kiszabását kérte. Mindezt azon az alapon, hogy a csendőrség részvétele a deportálás lebonyolításában álláspontja szerint *hatáskörü túllépésnek* minősül és ezt Fintának is tudnia kellett.

Hol az igazság?

Három napig tartó védőbeszédében Christie a tanúvallomásokban megmutatózó bizonytalanságokat, torzításokat és ellentmondásokat boncolgatta, kijelentve, hogy a terhelő tanúkat a bosszú vezérelte. A háborús viszonyok véleménye szerint kellő magyarázatul szolgáltak azokra a körülményekre, amelyek között a zsidók deportálása folyt, s egyébként sem került elő nyilvánvaló bizonyíték a különösen kegyetlen vagy embertelen bánásmódról nézve. Finta Imre csak parancsra cselekedett, s itt Christie egy sajtóságos okfejtéssel párhuzamot vont a második világháború folyamán a japán és német származású kanadaiakat összegyűjtő kanadai lovasrendőrök, illetve magyar csendőr kollégáik között, akik a zsidókkal tettek ugyanezt. Ugyanaz a tett ugyanazon megítélés alá kell, hogy essen! Egyébként is a háború után majd fél évszázaddal hogyan képzelhető el igazságos ítélet valakivel szemben — fejezte be kétségtelenül hatásos beszédét a védő.

A példátlanul hosszú ideig tartó per végén a tizenkét esküdt példátlanul rövid (alig húsz perces) tanácskozás eredményeképpen hozta meg ítéletét, mely szerint Finta Imre nem bűnös az ellene emelt vádpontokban! Az ítélet, amely a kanadai közvélemény nagy részének egyetértésével találkozott, ugyanakkor érthetően nem nyerte meg bizonyos zsidó körök (B'nai B'rith, Zsidó Védelmi Liga, Kanadai Holocaust Emlékszövetség, Kanadai Zsidókongresszus, Simon Wiesenthal Központ, Toronto) tetszését. Csalódottságukat nem rejtik véka alá, s igyekeznek nyomást gyakorolni az államügyészre az ítélet megfellebbezése érdekében — elkerülendő, hogy a Finta-ügy precedens értékűvé váljon, s hátráltassa a további felelősségre vonásokat.

Gazdag István

Egérfogó

Itt tessék aláírni! — szólított meg a múltkoriban Szeged belvárosában egy fiatal lány, s már nyújtotta is az ívet, melyen név, személyi szám, lakcím és aláírás rovatok szerepeltek. Nem az elnökválasztási kampányhoz kérték aláírásomat, hanem valami fiatalos akció támogatásához remélték kézjegyem segítő támogatását. Kicsit megrémültem — nem attól, hogy nevémmel élnek vissza, hanem attól, hogy olyan ügyekben számítanak az aláírásomra, s ezzel együtt, — mert a kettő aligha választható el egymástól, — együttérzésemre, tudásomra és felelősségemre, amiről tán semmit nem tudok. Nevelem csak áruvédjegy, s nem meggyőződés és állásfoglalásom hitelesítő pecsétje. De hát

mit ér a nevem

manapság, amikor annyian számítanak, vadásznak, csábítanak arra, hogy adjam, írjam: álljak be a sorba, véssem a tacepaokra, kanyarítsam az ívekre. S aztán a közjegyzői hitelesítések kiderül, hogy például a köztársasági elnök megválasztásának módjára szervezett aláírásgyűjtő mozgalom keretében tízezerrel kellett megsemmisíteni az aláírókat, mert csalunk. Voltak, akik többször odakanyarították a nevüket, akadtak akik azt sem tudták, mit írnak alá, kiskorúak voltak, mások külföldi állampolgárok. Ez hát az egyik gondom a manapság divatos aláírásgyűjtési akciókkal. Mert gyűjteni hivatással, rosszabb esetben foglalkozással vált, mert jobban hasonlít némelyik egy szellemi guberáláshoz, politikai zsaroláshoz, közéleti kéjelgéshez, mint a tömegek spontán és felelősen — névvel hitelesített — tudatos állásfoglalásához. Úgy vagyunk ezzel, mint a marcipánnal: vágyunk utána, de ha csak azt ehetjük, hamar megcsömörünk. Mert hovatovább az aláírásgyűjtés válhat a demokrácia gyakorlásának egyetlen üdvözítő(?) módszerévé.

Néhány napja a szerkesztőségben felhívott egy olvasónk, és számon kérte: egyik cikkünket hány ember nevében írta alá a jegyzett két szerző. Töredelmesen be kell vallanom, nem tudtam megmondani. Egy szervezet nevében (képviselőtében vagy csak hovatartozást jelző) két aláírással érkezett az írás, nem végeztünk nyomozó munkát, nem kezdtünk aláírásgyűjtő akciót, közöltünk két névvel hitelesített hozzájárulást. A szervezet harmadik tagja másként látta a dolgokat: az ő nevében ne fogalmazzon cikket a másik kettő! Manapság jókorát fordult a kocka. Hányan, de hányan érzik úgy, nem beszámolni szeretnének dolgaikról, nem elmondani az újságíróknak gondolataikat, nem a tolforgatónak felhívni a figyelmét véleményére, egyes problémákra, nem. Saját névvel saját írásokat, leveleket, memorandumokat, felhívásokat, cikkeket és ellencikkeket megjelentetni. Hol van ez a nyitott és demokratikus közélet a néhány évvel ezelőttitől, amikor úgy kellett vadászni az interjúalanyokat egy-egy kényesebb témában, s akkor is név nélkül, „a hegyekkel övezett kisvárosban”... (Az anonimitás persze dívik a most is divatos feljelentő és mocskoló népi társasjátékban).

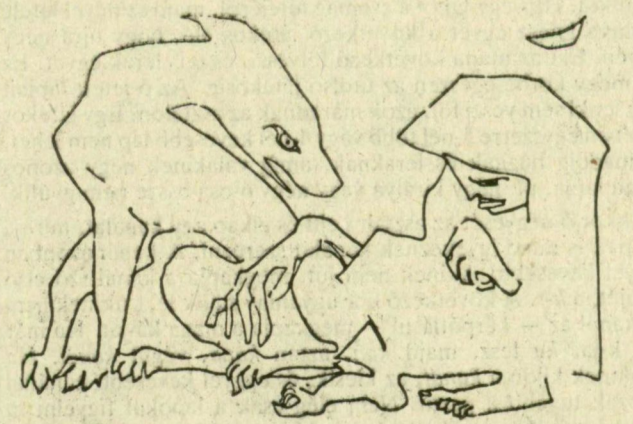
Az aláírásgyűjtés is metamorfózison ment át. Pár éve még egy-egy aláírásért kerek összeget vagy százalékot lehetett kapni a házasságkötő termekben vagy az OTP-kölcsönök pultjainak közelében. Tetemesebb összeget tett ki egy aláírás a hamis tanúvallomás alatt. A hetvenes években a börtönnel kacérokodott, ki bizonyos fogalmazványokat aláírt, még régebben azonosított aláírásokért halál vagy munkatábor járt. Akkor *téje volt a névjegynek!* Egy marosvásárhelyi festő ismerősöm mesélte, hogy rémületében szokott le az italról vagy tíz esztendeje. Akkor, amikor egy átmulatott, részeg éjszaka után a szekusok színész barátja orra alá nyomtak egy feljelentést a saját aláírásával. A zsarolás vége halál lett. Hogy azért-e, mert a színész képtelen volt az aljasságra, s végezték vele, vagy maga döntött így becstelenség vagy halál között, ki tudhatja?

Néhány éve, még az erjedés előtti hónapokban, egy munkahelyi konfliktus során a helyettes mellett kiálló munkatársak aláírásokat gyűjtöttek. Az illető kérte, hagyják ezt a zsaroló módszert, az igazság olyan egyértelmű, annyira világos, kétség nem férhet a központi döntéséhez. Amikor néhány hét múlva kirúgták a helyetteset —, illetve európaibb-nak nevezett módon „racionálizálás” címen megszüntették munkakörét — a fővárosi nagyfőnök kezét széttárva mondta: Bezzeg, ha elengeded azt az aláírásomagot, nekünk is megkönnyített volna a helyzetünket... Hát akkor aláírni vagy nem írni alá?! (Tépelődhattünk szerdáig, amikor is a Parlament döntött: munkahelyen nem!)

A kérdés sokszor és egyre többször felmerül napjainkban. Csak hogy az aláírás nem automatizmus, mint a gázra lépés, ha zöldre vált a lámpa, s nem szükséglet, mint a levegővétel. A betűk mögött emberi személyiségek döntését feltételezzük!

Nekem sem maradt más, mint az aláírás:

László Rajza

VINKLER LÁSZLÓ RAJZA